
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE TARIM SEKTÖRÜ: BELGELERİN İZİNDE BİR ANALİZ

Gökhan GÜNAYDIN*

Giriş

Türkiye tarım sektörü, birçok sorunla karşı karşıya. Tarımsal ve kırsal altyapı sorunları, yüzyılı aşkın bir zaman diliminden günümüze taşınıyor. Toprak mülkiyet yapısı adaletsiz dağılıyor, işletmeler küçük ve parçalı. Cumhuriyet boyunca sağlanan gelişmelere karşın, özellikle toprak reformu çabalarının sonuçsuz kalması ve örgütlenme alanında yaşanan “açık”, tarım sektöründe bir dönüşümü engelliyor.

Bu yapının üzerinde, çeyrek yüzyıldır sürdürülen ve son beş yıllık süreçte derinleşen “bağımlı politikalar”, sektörü çöküş noktasına getirmiş durumda.

Tam da bu dönemde, merkez kapitalizmin kural tanımaz saldırılarının yanıbaşımızda sahnelendiği güvenliksiz dünyada, gıda güvenliği her zamankinden daha yaşamsal bir önem taşıyor.

Aynı süreç içinde, Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları, ülkelerin tarım sektöründe uygulayacakları politikaların çerçevesini çiziyor. Bu, uluslararası düzlemin, ulus devletlerin politika belirleme erkleri üzerindeki etki alanının giderek artışına işaret ediyor.

* Ziraat Mühendisleri ODASI Yönetim Kurulu Başkanı, AB Ortak Tarım Politikası Uzmanı

Ancak, Türkiye açısından konu, uluslararası ilişkiler boyutu ile sınırlı kalmıyor. Türkiye'nin tarım politikalarındaki yetki alanı, olası bir AB üyeliği durumunda, uluslararası düzleme terk edilmiş olacak.

Avrupa Birliği, Ortak Tarım Politikasını, uluslararası bir politika alanı olarak inşa etmiş. Birliğin politikaları verili mekanizmalar içinde Brüksel'de saptanıyor, 25 üye ülke bu politikalara uyuyor.

1958 yılında Topluluğun oluşturulmasından üç yıl sonra kurulan Ortak Tarım Politikası (OTP), dönem içinde birçok değişiklikler geçirmiş. Topluluğa etki eden içsel ve dışsal gelişmeler, OTP reformlarının tetikleyicisi oluyorlar.

O halde, OTP'yi değiştiren dinamikleri iyi analiz etmek gerekiyor. OTP hangi amaçla kuruldu, Topluluğa neler sağladı, reforme edildiği dönemlerin temel özellikleri nelerdir ? Bugünkü OTP Türkiye için uygun bir politika seti midir, daha da önemlisi, Türkiye'ye için "öngörülen" üyelik tarihinde varolacak OTP, Türkiye tarımı için bir çıkış yolu olabilir mi ?

Bütün bu sorularla eşanlı olarak, ülke tarımının bugünkü yapısı ile bir AB üyeliğinin, tarımsal yapılara etkisi ne olur, müzakere sürecinde neler yapılmalıdır soruları sorulmalı ve analitik yanıtlar üretilmeye çalışılmalıdır.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında, öncelikle 1999 yılından bu yana uygulanan "tarım reformu" nun doğurduğu sonuçları Dünya Bankası Raporu'ndan yararlanarak açıklanacaktır. Ardından genel belirleyici olan Dünya Ticaret Örgütü etkisi incelenecek ve sonunda, Gündem 2000 kapsamında, OTP'nin 2003 Haziran reformu sonrası durumunu veri alarak ve 6 Ekim 2004 tarihinde yayımlanan Avrupa Birliği İlerleme Raporu ile 17 Aralık 2004 tarihli Konsey Kararı 'nda tarım ile ilgili ifadelerin de izi sürülerek, yukarıdaki sorular yanıtlanmaya çalışılacaktır...

I – Türkiye'de "Tarım Reformu" nun Uygulama Sonuçları

Türkiye, 1999 yılı sonunda IMF ile imzaladığı Stand By Anlaşmasında yer alan hükümler ve 2001 yılında Dünya Bankası ile imzaladığı "Tarım Reformu Uygulama Projesi" uyarınca, "tarım reformu" sürecine girdiğini ilan etmiştir.

Dönemin tarım politikalarındaki değişime etkisi, aşağıdaki tabloda yalın olarak ortaya çıkmaktadır;

Tablo 1 : "Reformun" Devlet Bütçesine Etkisi : 1999 – 2002

Destek kalemleri	(Milyon ABD doları)	
	1999	2002
Kredi desteği	956	0
Gübre desteği	183	0
KİT'lere bütçeden aktarılan	261	138
KİT açıklarını karşılama	2213	355
Pamuk ve yağlı tohumlar primleri	205	58
TSKB'ye destek	450	0
DGD Ödemeleri	0	628
Toplam	4268	1179

Kaynak : OECD, Economic Surveys: Turkey, Ekim 2002, Tablo 36.

Görüldüğü gibi, 1999 yılında 4.2 milyar dolar düzeyinde olan kamusal tarım desteği, 2002 yılında 1.2 milyar dolar düzeyine gerilemiştir. Aynı rakam, 2003 yılında 2 milyar dolar düzeyinde oluşmuştur.

Destek düzeyinin azalması yanında, destekleme kapsamının değişimi çarpıcıdır. T.C. Ziraat Bankası'nın düşük faizli tarımsal kredi verme işlevinin sona erdirilmesi ile birlikte 956 milyon dolar düzeyinde olan kredi desteği, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin yeniden yapılandırılması sonrasında TSKB'ne aktarılan 450 milyon dolar düzeyindeki destek ve nihayet 183 milyon dolar düzeyindeki gübre desteği tümüyle sıfırlanmıştır. KİT'lere aktarılan kaynaklar ve yağlı tohumlar – pamuk için ödenen prim destekleri önemli oranda azaltılmıştır. Tüm bunların yerine, DGD ödemeleri konulmuştur.

1999 yılı sonunda başlayan dönemde uygulanan "tarım reformu" nun Türkiye tarım yapısı üzerinde doğurduğu sonuçlar, Dünya Bankası tarafından incelenmiş ve yayımlanmıştır. ¹

Rapor sonuçları şöyle özetlenebilir; ²

- 1999 – 2002 aralığında, tarımsal sübvansiyonlar 6 milyar US \$ azalarak 1.1 milyar US \$'a inmiştir. Başka bir deyişle, tarımsal sübvansiyonların GSMH'ya oranı % 3.2'den % 0.5'e inmiştir.
- Aynı dönemde, tarımsal GSMH 27 milyar US \$'dan 22 milyar US \$'a inmiştir.
- Çiftçiler üzerindeki net etki, yaklaşık 4 milyar US \$ tutarında yıllık zarar olmuştur.
- 2002 – 2003 reform döneminde gerek suni gübre gerekse tarımsal kimyasal madde kullanımı % 25 – 30 azalmıştır.

¹ The World Bank, A Review of the Impact of the Reform of Agricultural Sector Subsidization, Washington D.C., March 9, 2004.

² A.k., s: iv – vii.

- Tarım kredisi faiz oranları negatiften pozitive dönmüştür.
- Kredi alan çiftçiler, borçlarını başlıca üç nedene bağlı olarak ödemişlerdir: tarımsal gelirdeki azalmalar, yüksek reel faiz oranları ve bazı çiftçilerin borçların kısmen affedilmesi yolundaki beklentileri.
- 1999 – 2001 arasında, Türkiye’de üretilen başlıca tarım ürünlerinin brüt değeri, reel olarak % 16 azalmıştır.
- Bütün ürün çeşitlerinde Türk ihracat ve ithalatının 1997 – 2002 döneminde artış göstermesine karşın tarım ve gıda ürünlerinin toplam ihracat ve ithalattaki payı düşmüştür. 2001’deki önemli orandaki devalüasyon, üretim artışı ile birlikte ihracatın artmasına yardımcı olmuş ve işlenmemiş tarım ürünü ithalatındaki azalmaya yol açan en önemli faktör olmuştur.
- 1999 – 2001 arasında hektar başına üretimin dolar eşdeğeri % 28 azalmıştır (864 US \$/hektardan 621 US \$/hektara). Bütün önemli tarım ürünü gruplarında genel düşüş kaydedilmiştir. Bu düşüş - % 13 ile bakliyatla en az oranda, - % 38 ile tütün şeker pancarı ve pamuğu da içeren bir kategori olan “öteki tarla ürünlerinde” en yüksek oranda gerçekleşmiştir. Hektar başına meyve değeri % 29 azalırken, hububat ve sebze değeri sırası ile % 22 ve % 23 düşmüştür. Bu dönemde hektar başına katma değer dolar bazında yaklaşık % 40 düşüş kaydetmiştir.
- Reform döneminde toplam ekili alan, Akdeniz Bölgesi dışında bütün bölgelerde yaklaşık % 2 azalmıştır. Bu azalmanın üçte ikisi, ekili alanın (başlıca tahıl) ve nadasa bırakılan tarlaların 300.000 hektardan fazla (ekili alanın yaklaşık % 3.5’u oranında azalma) azaldığı Orta Anadolu Bölgesinden kaynaklanmıştır.
- 1999 ve 2001 arasında tarım ürünleri fiyatları, tahmini olarak % 40 düşmüştür.
- Türkiye, OECD ülkeleri arasında en düşük destekleme oranlarına sahip olan ülkeler arasında bulunmakla birlikte GSMH’nin yüzdesi olarak bu destek, OECD ülkelerindeki en yüksek destek oranlarından biridir.
- DGD programı, çiftçilerin maruz kaldığı net gelir kaybının yaklaşık % 35 – 45’ini karşılamıştır. Bu durum, tarım nüfusunun yaklaşık dörtte üçünü içeren DGD Programından fiilen yararlanabilenleri etkilemektedir.

Sonuçlar, Türkiye tarımının içinde bulunduğu yıkıma ilişkin net – açık – çarpıcı bilgiler vermektedir.

Türkiye’de tarım sektörü 2001 yılında % 6.5 küçülmüş, 2002 yılında % 6.9 büyümüştür. Bu sarkaç izleyen 2 yılda da devam etmiş, 2003 yılındaki

% 2.5'lük küçülmeyi 2004 yılında % 2'lik büyüme takip etmiştir.³ Genel ekonominin 2003 yılında % 7.4, 2004 yılında ise % 9.9 büyümesine karşın, tarım sektöründe yukarıda belirtilen sonuçların alınması, sektördeki geriye gidişi net olarak ortaya koymaktadır. "Katılım Öncesi Ekonomik Program" verilerine göre de, 2005 yılında tarım sektörünü % 1.7'lik yeni bir küçülme beklemektedir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan bir görünüm içindeki sektör, Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği "uyum sürecinden" kaynaklanan bir açılım ile karşı karşıya. Aşağıda, sözü edilen iki açılıma ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

II. Dünya Ticaret Örgütü ve Tarım

27 – 31 Temmuz 2004 tarihleri arasında Cenevre'de yapılan Dünya Ticaret Örgütü görüşmelerinden sonra, tarım alanında ortaya çıkan Çerçeve Anlaşma (Framework for Establishing Modalities in Agriculture), çoğu zaman yetersiz bir tartışma düzlemi yaratmış; daha da önemlisi Anlaşma'nın Türkiye'ye ve gelişme yolundaki ülke (GYÜ) – en az gelişmiş ülke (EAGÜ) gruplarına gelecekteki etkileri konusunda yanlış değerlendirmeler ortaya çıkmıştır.

DTÖ terminolojisinin egemen olduğu Çerçeve Anlaşma metninin anlaşılabilirliği, ancak Cenevre sürecini önceleyen gelişmelerin sağlıklı değerlendirilebilmesi ile olanaklıdır. Çünkü Cenevre, asıl olarak, Uruguay Turu sonrasında imzalanan Tarım Anlaşması hükümleri uyarınca, GYÜ taahhütlerinin son bulacağı 2004 yılında ortaya çıkan sıkışmışlığın bir sonucudur... Küresel güç merkezleri açısından Doha ve Cancun'da alınan başarısız sonuçlar, onları, Cenevre'de bir "çözüm" üretmeye ve bir anlamda taviz vermeye zorlamıştır. Ancak "verilen taviz – karşılığında alınan ödün" analizinin sağlıklı yapılması, görünenin altında yatan genel eğilimi olanca açıklığı ile ortaya koymaktadır...

Tarım ticaretinin liberalizasyonu, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan Bretton Woods sistemi içinde, diğer sektörlerin aksine çoktarafli uluslararası anlaşmalara konu olamamış, bunun yerine ürünler bazında yapılan ya da ikili anlaşmalarla daha dar "çözümlemeler" yaratılmaya çalışılmıştır.

GATT'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne dönüştüğü süreçte, 1986 yılında başlayan ve çetin müzakereler sonucunda ancak 1994 yılında bitirilebilen DTÖ Uruguay Turu sonrasında imzalanan Sonuç Anlaşması (Final Act), tarım ticaretini geniş oranda liberalize eden ilk uluslararası anlaşma olarak nitelenebilir.

Uruguay Turu (UT); iç desteklerin azaltılması, pazara girişin kolaylaştırılması ve dışsattım sübvansiyonlarının indirgenmesi esaslarına dayanmaktadır. GÜ'ler açısından 6 yıllık indirim süreci 1995 – 2000 yılları arasında,

³ Devlet İstatistik Enstitüsü, "Ulusal Gelir Haber Bültenleri", çeşitli yıllar, <http://www.die.gov.tr>

GYÜ'ler için ise 10 yıllık indirim süreci 1995 – 2004 yılları arasında uygulanmıştır.

Türkiye, UT Tarım Anlaşması'nın iç desteklerin azaltılması taahhüdü kapsamına, GYÜ'ler için geçerli olan de minimis koşulları gereğince girmemiş, yüksek kote edilen gümrük vergileri nedeniyle, birkaç ürün dışında, genel olarak pazara giriş hükümlerinden ve bütçe zorlukları nedeniyle zaten kullanamadığı dışsıtım sübvansiyonlarının indirgenmesi hükümlerinden olumsuz etkilenmemiştir.

İzleyen süreçte, 2000 yılı başından beri yoğun bir şekilde yürütülmekte olan resmi ve gayriresmi toplantıların devamında 2001 yılı Kasım ayında Katar'ın Doha kentinde düzenlenen Bakanlar Konferansı Tarım alanında liberalizasyon yapılabilmesine yönelik irade beyanı dışında somut bir sonuç üretmeden dağılmıştır.

2003 yılının Eylül ayında Meksika'nın Cancun şehrinde yapılan Bakanlar Konferansı ise GÜ'ler için adeta felaketin habercisi idi...Cancun'a dek ABD ve Avrupa'nın ve zaman zaman onlara eklenen CAIRNS grubunun pazarlıklarını izlemekle yetinen ve geniş anlamda kaybeden az gelişmiş dünya, Hindistan ve Malezya'nın öncülüğünde kendi istemlerini dile getirmiştir. Özellikle ABD'nin, bir avuç pamuk üreticisine yılda 4 milyar dolar destek verirken, GYÜ ve EAGÜ'lerden pazara giriş kısıtlarını kaldırmasını istemesinin adil olmadığı, Cancun'dan akıllarda kalan bir temel sav olarak öne çıkmıştır. Bu koşullarda Cancun tam bir fiyasko ile sonuçlanmıştır...

Cancun süreci, şu gerçeğin altını çizmiştir; ya GÜ'ler dışsıtım sübvansiyonlarını korumak konusundaki ısrarlarından vazgeçecekler, ya da süreç çoktarafli bir anlaşma açısından tümüyle tıkanacak ve yeniden mal bazında ikili anlaşmalar dönemine girilecektir...

İşte bu ortamda, "İleri Tarım Müzeakereleri" olarak adlandırılan sürecin son halkası, 27 - 31 Temmuz 2004 tarihlerinde Cenevre'de yapılan DTÖ görüşmelerinin ardından ortaya çıkan Çerçeve Anlaşma olmuştur.

UT'nun devamı niteliğinde, Cenevre'de de Anlaşma pazara giriş, iç destekler ve dışsıtım sübvansiyonları olmak üzere üç temel esasa oturtulmuştur.

Pazara giriş, korunan iç pazarların kilidini açmaya yönelik bir düzenlemedir. Cenevre'de, bu alanda, bir bant uygulaması belirlenmiştir. Bant sayısı, her bant aralığına giren tarife sayısı ve her bant aralığı için uygulanacak olan indirim yöntemi bu sistemin can alıcı noktalarıdır. İsviçre formülü, lineer formül ya da karma formül, gümrük vergilerinin indirgenme hız ve oranını belirleyecektir.

Anlaşmalarda İsviçre formülünün benimsenmesi, Türkiye'nin yüksek gümrük vergileri ile koruduğu sektörler (hayvansal ürünler, endüstri bitkileri, tahıllar vb) için gümrük vergilerinin hızla düşeceği anlamına geliyor. DTÖ'nün, tarife dışı engel denetimlerini yoğunlaştıracığı ve izin belgesi gibi

dışalım engellemek için kullanılan yöntemlere yaptırım uygulayacağını öngörmek te hiç zor değil...

Dünya Ticaret Örgütü'ne kote edilen değerler üzerinden 10 yıl boyunca (1995 – 2004) yapılan indirimler sonrası, Türkiye, GTİP'lerine göre değişmek üzere, hayvansal ürünlerde % 136.5 ila % 227.5, tereyağında % 100, peynirde % 111, muzda % 147, çayda % 145, şekerde % 136.5, hububat ürünlerinde % 180 gümrük vergisi uygulama hakkına sahiptir.

Çerçeve Anlaşma, bant usulü indirimden söz ediyor. Bunun Türkçesi, yüksek gümrük vergilerinden yüksek indirimdir. Büyük olasılıkla, % 120'nin üzerindeki bant en yüksek bant olarak değerlendirilecek ve en yüksek indirim bu oranın üzerindeki gümrük vergisine sahip ürünler muhatap olacaklar.

Bu demektir ki, Türkiye açısından en hassas olan hayvansal ürünler, hububat, şeker, tütün, çay ve muzda durum giderek kötüleşecek.

Türkiye gibi tarımına yeterli finansal destek sağlayamayan ülkelerde, gümrük vergileri, iç piyasayı korumak ve üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak açısından son derecede önemli araçlardır.

İç desteklerde bir indirim uygulaması da, GÜ-GYÜ-EAGÜ grupları için farklı sonuçlar üretebilecek nitelikte. DTÖ'nün ticareti bozucu olarak nitelerek yasakladığı kırmızı kutu destekler (pazar fiyatı destekleri – girdi destekleri vb), aslında başta ABD ve AB'nin, en az yarım yüzyıldır büyük finansman kaynakları kullanarak üreticisine verdiği desteklerdir. Bu ülkelerde, bu destek politikalarının sonrasında oluşan sağlam tarımsal yapı, bu desteklerin üretimle bağlantısız (de coupled) olarak üreticiye yönlendirilmesine olanak tanımakta, başka bir deyişle sakınca yaratmamaktadır. Bu çerçevede, doğrudan gelir desteği gibi üretimle bağlantısız formlarda GÜ'ler, desteklerini yeniden formüle etmekte ve izin verilen Mavi Kutu destekleri içinde toplamaktadır. Buna karşılık GYÜ'ler ve EAGÜ'ler, tarımsal yapı bozuklukları – yönetim sorunları ve bütçe kısıtları nedeniyle, tanımlarını yeterince destekleyememekte, desteklerini dönüştürmekte zorlanmakta, yeni destek formları da tarımın finansman açığını daha da derinleştirmektedir.

Türkiye, Anlaşma'nın de minimis hükmü uyarınca, bir destek indirgeme taahhüdü altında olmamasına karşın, krizler sonrası dönemde tarım desteklerini önemli oranda indirgemiş ve tarım sektörüne 1.2 milyar \$ ila 2.5 milyar \$ düzeyinde yıllık destek uygulayabilmiştir. Üstelik desteklerin büyük çoğunluğu, arazi mülkiyetine dayalı DGD uygulamaları çerçevesinde, üreticiye ulaşmamış ve tarım dışı kanallara akmıştır. Tarım desteğinin AB'de yıllık 50 milyar \$ düzeyinde olması, Bush yönetiminin mevcut desteklere ilaveten ABD tarımı için 85 milyar \$ daha ayırması, GÜ'ler ile GYÜ'ler ve EAGÜ'lerin kaynak kullanma adaletsizliğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. DTÖ Anlaşması'nda bulunan "yoksul üreticiye girdi desteği serbestisi" ise, 1999 yılından bu yana, yine Türkiye tarafından kullanılmamaktadır. Anlaşma ile % GYÜ'ler için 10 olan de minimis sınırının indirgenme-

si, Türkiye'nin zaten sağlayamadığı iç destekler açısından daha da vahim bir durum yaratacaktır...

Çerçeve Anlaşma'nın üçüncü ayağı ise, dışsattım sübvansiyonları alanındadır. GÜ'ler, dışsattım sübvansiyonlarının azaltılması ve süreç içinde tü-müyle kaldırılmasını benimsemiş görünmektedirler.

GÜ'lerin tıkanan görüşme sürecini aşmak için kullandıkları ve dünya kamuoyuna "büyük taviz" diye sunulan bu yaklaşım, dikkatli bir analizde, verdiği görüntüyle tamamen zıt bir sonuç üretmektedir.

ABD ve AB'nin dışsattım sübvansiyonuna ayırdığı kaynak miktarı, yıllık 15 milyar \$'lar düzeyindedir. GÜ'lerin yılda 300 milyar \$ düzeyinde iç destek için kaynak kullandığı düşünüldüğünde, toplam destekler içinde dışsattım sübvansiyonlarının görece daha az önemli olduğu açıktır. İşte ABD ve AB, bu noktadan verdikleri sözde tavizlerle, pazara giriş ve iç destekler gibi iki büyük alanda, kendileri için yaşamsal önem taşıyan "ilerlemeler" sağlayacaklar...

Bütçe olanakları yeterli olmayan GYÜ ve EAGÜ'ler, tarımlarını ancak gümrük vergileri ile koruyabilmektedirler. Çerçeve Anlaşma ile açılan süreçte, gümrük vergilerindeki hızlı indirim, yoksul ülkelerin yoksul üreticileri için, yıkıcı sonuçlar üretecek.

Oysa GÜ'ler, bu alanda da kendi çıkarlarına bir düzenlemeyi, Anlaşma koşulu haline dönüştürmüşlerdir. Buna göre, GÜ'ler, tarifelerini düşük tutmak suretiyle, Özel Korunma Önlemleri uygulama hakkı kazanmışlardır. Böylece GÜ'ler, bir malın dışalım fiyatının o ürünün üretilebilirliğini tehdit edecek ölçüde düşük bir fiyatla pazara girmesi durumunda, dışalima ek vergi koyma ve hatta birtakım kısıtlamalar getirme olanağına kavuşmuşlardır. Gıda yardımlarının bile ticaret aracı haline dönüştürüldüğü dünyada, bu "olanak" amacı dışında kullanılmaktadır. Buna karşılık, içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu GYÜ'ler, Anlaşma'nın bu koruma hükmünden yararlanamamaktadırlar.

Önümüzdeki süreçte, 2005 yılı Aralık Ayı'nda, Hong Kong'da, Çerçeve Anlaşma'nın içinin doldurulmasına yönelik görüşmeler başlayacaktır. Bu süreç, tüm çevre ülkeler için olduğu gibi, Türkiye için de, sosyolojik ve ekonomik yanlarıyla bir bütün olarak tarım sektörü açısından zor günlerin habercisi niteliğindedir.

III – AB Ortak Tarım Politikası Ve Türkiye

Tarım ve kırsal alan, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yaşamında önemli yer tutmaktadır. Bu gerçeği rakamlarla ifade etmek gerekirse, ülke nüfusunun % 35'i kırsal alanda yaşamakta, tarımın istihdama katkısı % 34, GSMH'ya katkısı ise % 11 düzeyinde bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde aynı veriler çok daha düşük düzeylerde bulunmaktadır. 1 Mayıs 2004'ten itibaren 25 üyeli olan AB'nin istihdamında tarımın payı % 6 düzeyinde bulunurken, GSMH'da tarımın payı % 2'nin altında bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, AB ve Türkiye'nin önemli göstergeleri, karşılaştırmalı olarak verilmektedir;

Tablo 2: Türkiye, AB-15, AB-25 Karşılaştırması

Göstergeler	Türkiye	AB 15	AB 25
Yüzölçümü (Milyon ha)	78	332	402
Tarım alanı (milyon ha)	39	134	169
İşletme sayısı (bin adet)	3.000	7.370	13.000
Ort. İşl. Büy. (ha)	5.9	17.4	13.0
Nüfus (milyon kişi)	80.0	372.0	452.0
İstihdamda tarımın payı (%)	34.0	5.0	6.0
GSMH'da tarımın payı (%)	11.2	1.9	1.8

Göstergeler, ilk bakışta, AB için tarımın öneminin giderek azaldığı kanısı yaratabilmektedir. Buna karşılık, AB bütçesinin yaklaşık yarısı tarıma ayrılmakta, AB mevzuatının yarısını da tarım oluşturmaktadır.

Bu iki birbirinden oldukça farklı tarımsal - kırsal yapı, 1999 Helsinki Zirvesi kararlarından bu yana, bütünleştirilmeye çalışılmakta, bu çerçevede de birçok manipilasyon yapılmaktadır.

Bu bölümde, temel yanılsamalar açıklanmaya çalışılacaktır.

III.1. Ortak Tarım Politikası nedir, neden değişiyor ?

Roma Anlaşması ile AET kurulduğunda, savaşlarla biçimlenmiş ancak savaş anıları da hala canlı olan bir Avrupa söz konusu idi. Topluluğu oluşturan altı ülkenin yurttaşları, açlığı tanımış bir kuşağı temsil ediyorlardı. Bu nedenle 1961 yılında Ortak Tarım Politikasının temel hedefi, Topluluğu temel ürünlerde kendine yeter bir düzeye yükseltmek idi. Üretici ve tüketici refahı, verimlilik, arzda süreklilik, üretimde istikrar, bu temel hedefin yanındaki diğer hedefler idi.

"Tek Pazar", "Topluluk Tercihi" ve "Mali dayanışma" ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi amaçlanan OTP, 1962 yılında eşsiz bir finansman aracı ile donatıldı: Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu (FEOGA). 1967 yılından itibaren, ürünlerin topluluk için ifade ettiği anlama göre kurgulanmış "ortak piyasa düzenleri" (OPD) devreye girmeye başladı. Bugün AB, 23 OPD'ne sahiptir. Politikaları yürütmek üzere güçlü bir "Tarım Genel Müdürlüğü" (DG VI), müdahale kuruluşları, ödeme kuruluşları, OTP'nin diğer araçları niteliğinde kurgulandılar.

OTP dinamik bir politika alanıdır, yıllar içinde önemli değişimler göstermiştir. OTP’de kaydedilen reformlar, zaman zaman AB’nin içinden kaynaklanan, ama daha çok dış kaynaklı gelişmelere karşılık, Topluluğun kendisi için en uygun politikaları bulma arayışını yansıtır.

İlk dönemlerinde Topluluk bütçesinin yarısına yakın rakamlarla finanse edilen OTP, kırsal ve tarımsal altyapı sorunlarını büyük ölçüde çözdü, üretime bağlı gelir desteği politikaları ile verimlilik sağlandı, üretim artışları ile Topluluk temel ürünlerde kendine yeterliliği yakaladı...

Bir anlamda OTP’nin başarısı, kendi krizini de beraber üretmiştir. Üretimi destekleyen politikalardan daha çok yararlanmak isteyen Topluluk üreticisi her geçen yıl daha çok üretmiş, aşkın üretim kapasitesi nedeniyle Topluluk stokları büyümüş, stokların eritilebilmesi için dış pazarlarda ABD ile sübvansiyonlar savaşına girilmiş, tüm bu süreç anormal bütçe yükü ve uluslararası alanda sürtüşmeleri de beraberinde getirmiştir.

Aynı süreçte, 1986 yılında, GATT Uruguay Turu Tarım görüşmeleri başlamıştır. Görüşmeler, aslolarak ABD ve AB’nin pazarlığı şeklinde gelişmiştir. Bir – iki yıl süreceği sanılan görüşmeler, çetin pazarlıklar nedeniyle tam 8 yıl sürmüştür.

İşte bu görüşmeler sürerken, OTP’deki en köklü reformlardan birisi olan 1992 reformları gerçekleştirilmiştir. Reformun temel hedefi, aşkın üretim kapasitesini geri çekmek, Topluluk stoklarını ve bütçe yükünü azaltmak, GATT görüşmelerinde Topluluğun elini güçlendirmektir. Bu anlamda “çevre”, birdenbire OTP’nin en önemli kaygılarından birisi haline gelivermiştir. *Set aside* önlemleri çerçevesinde, üretim alanlarını boş bırakan üreticilere doğrudan ödeme yapılmaya başlanılmıştır.

Arkasından, **Gündem 2000** diye anılan reform süreci devreye girmiştir. 1999 Mart ve 2003 Haziran aylarında açıklanan önlemler ile, AB, müdahaleci politikalardan vazgeçmekte, destek kompozisyonunu üretimden bağımsız araçlara yöneltmekte; bu arada kırsal kalkınma, çevre ve kalite politikalarını öne çıkarmaktadır.

İçsel nedenler bir tarafa bırakılırsa, OTP’nin 1992 reformu Topluluğu GATT Uruguay Turu görüşmelerine hazırlamak, **Gündem 2000** reformu ise 2004 yılında AB’ye katılacak 10 yeni ülkeye, deyim yerinde ise bir “hoşgeldin partisi” hazırlamaktır.

III.2. Sürecin Finansal Görünümü

Topluluk bütçesinin, 2000 – 2006 yılları arasındaki “dengesi”, Avrupa Birliği’nin merkez ülkeleri ve genişleme süreci için tahsis edilen kaynaklar açısından önemli bilgiler sunuyor.

Tablo 3: 2000 – 2006 dönemi Topluluk bütçesi

(milyon euro)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
Tarım	40.920	42.800	43.900	43.770	42.760	41.930	41.660	297.740
OTP (KK hariç)	36.620	38.480	39.570	39.430	38.410	37.570	37.290	267.370
Kırsal Kalkınma	4.300	4.320	4.330	4.340	4.350	4.360	4.370	30.370
Yapısal fonlar	32.045	31.455	30.865	30.285	29.595	29.595	29.170	213.010
İç Politikalar	5.930	6.040	6.150	6.260	6.370	6.480	6.600	43.830
Dış Politikalar	4.550	4.560	4.570	4.580	4.590	4.600	4.610	32.060
Yönetim	4.560	4.600	4.700	4.800	4.900	5.000	5.100	33.660
Rezervler	900	900	650	400	400	400	400	4.050
Katılım öncesi yardım	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	3.120	21.840
Tarım	520	520	520	520	520	520	520	3.640
Yapısal enstrümanlar	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	1.040	7.280
Phare (Aday ülkeler)	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	1.560	10.920
Genişleme			6.450	9.030	11.610	14.200	16.780	58.070
Tarım			1.600	2.030	2.450	2.930	3.400	12.410
Yapısal faaliyetler			3.750	5.830	7.920	10.000	12.080	39.580
İç politikalar			730	760	790	820	850	3.950
Yönetim			370	410	450	450	450	2.130
Toplam	92.025	93.475	100.405	102.245	103.345	105.325	107.440	704.260

Rakamlar göstermektedir ki, halen 103 milyar euro'luk AB bütçesinin 43 milyar euro'su tarıma ayrılmaktadır. 10 aday ülke için katılım öncesi yardımlar, 3 milyar 120 milyon euro ile sınırlandırılmış olup, bunun 520 milyon euro'su tarıma özgülenmiştir. Topluluğa 1 Mayıs 2004 tarihinde üye olan 10 ülke, işte bu yıllık 520 milyon euro'yu paylaşmışlardır. Bu durum, "AB adaylık sürecinde tarım sektörüne para yağacak" beklentilerinin ne denli yanlış olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, AET'ye üye olduklarında Türkiye'nin bugünkü kırsal – tarımsal yapısına benzer özellikler gösteren İrlanda, Yunanistan ve Portekiz'in, OTP'nin o tarihlere denk düşen politikaları çerçevesinde önemli kaynaklar kullanan ve kısa sürede büyük gelişme eğilimi gösteren yapısının, Türkiye'nin adaylık süreci için örnek alınabileceğine ilişkin bir başka yanılmanın daha, incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

Bu soruyu yanıtlarken de, FEOGA garanti bölümünden kırsal kalkınma için ayrılan finansmanın, ülkelere dağılımını gösteren aşağıdaki tablo verilerinden yararlanalım;

Tablo 4 : FEOGA Garanti Bölümü Kırsal Kalkınma Önlemlerinin Tahsisi

EU - 15 2000 - 2006			EU - 10 2004 - 2006		
Ülke	Milyon EUR	Pay (%)	Ülke	Milyon EUR	Pay (%)
Avusturya	3 207.9	9.7	Kıbrıs	74.9	1.3
Belçika	379.2	1.2	Çek Cum.	542.9	9.4
Danimarka	348.9	1.1	Estonya	150.5	2.6
Finlandiya	2 199.3	6.7	Macaristan	602.5	10.5
Fransa	5 763.6	17.5	Letonya	328.1	5.7
Almanya	5 308.6	16.1	Litvanya	489.5	8.5
Yunanistan	993.5	3.0	Malta	26.8	0.5
İrlanda	2 388.9	7.3	Polonya	2 867.0	49.8
İtalya	4 512.3	13.7	Slovakya	397.2	6.9
Luxemburg	91.0	0.3	Slovenya	281.6	4.9
Hollanda	417.1	1.3			
Portekiz	1 516.7	4.6			
İspanya	3 480.9	10.6			
İsveç	1 130.0	3.4			
İngiltere	1 167.9	3.5			
Toplam	32 905.9	100.0	Toplam	5 761.0	100.0

Tablo değerlerinden görüleceği üzere, AB'nin 15 ülkesi kırsal kalkınma önlemleri için 2000 - 2006 döneminde 33 milyar euro'ya yakın bir fon kullanırlarken, yeni üye olan 10 ülke, 2004 - 2006 döneminde 5.8 milyar euro kaynağa sahip olabileceklerdir. Merkez ülkelerin kırsal kalkınma yolundaki gereksinimlerinin, Birliğe yeni üye olmuş 10 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi ile karşılaştırıldığında ne denli az olduğu düşünüldüğünde, kaynak dağılımındaki "denge" daha çarpıcı olmaktadır.

Bu tablodan da şunu öğreniyoruz : AB artık "çok vitesli" ya da "alakart" Avrupa'yı temsil etmektedir, başka bir deyişle, tüm üye ülkelerin aynı gelişmişlik derecesine sahip olması temel amaçlar arasından çıkmıştır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Avrupa Birliği'ne dönüştüğü Maastricht Anlaşması, bu sonucu diplomatik bir dille tüm dünyaya açıklamıştır aslında..

Oysa bilinir ki, 1973'te İrlanda, 1981'de Yunanistan ve 1985'te Portekiz Topluluğa üye olduklarında, anılan tarihlerdeki Topluluk genişleme stratejisi, eşit derinleşme ilkesine dayanıyordu. Kapitalizmin dönüşümü dünyayı değiştirdikçe, Topluluğun genişleme öncelikleri de değişti ve artık alakart Avrupa içinde herkes kesesine göre menü seçmek durumundadır. Başka bir deyişle, Brüksel herkese aynı yemeği çıkarmaktan çoktan vazgeçmiştir.

Bu alanda da haberler kötü.. Türkiye "üye olunca", tarıma para yağmayacak. Bir önceki tarım komiseri Fischer Werhaugen'e yazdığı mektupta bunu açıkça söylüyor aslında. Diyor ki, Türkiye daha geniş, daha kalabalık ve daha yoksul bir ülke. Ortak Tarım Politikamızı bugün Türkiye'de aynen

uygulamak, DGD için 8, pazar önlemleri için 1, kırsal kalkınma önlemleri için de 2.3 milyar euro olmak üzere, toplam 11.3 milyar euro'ya gereksinim var. Bunu yapamayız.

Dilerseniz, birde Türkiye ne kadar tarımına bütçe ayırıyor, buna bakalım: 3.2 katrilyon TL civarında. Başka bir deyişle, Türkiye, OTP'nin sağladığı destek düzeyinin ancak 1/7'sini tanıma ayırıyor.

Demek ki, eğer ortada değişmesi gereken bir kader varsa, bunu kendimiz yapacağız, AB değil..

III.3. OTP'nin Günümüzdeki Yapısı Nasıldır *

AB Tarım Bakanları Konseyi, 23 Ocak 2003 tarihli Komisyon önerisine dayanarak, Lüksemburg'da 26 Haziran 2003'te, Ortak Tarım Politikası'nda temel bir reform yapılması konusunda bir anlaşmaya varmışlardır. Gündem 2000'in amaçları doğrultusunda, reform 2004 ve 2005 yılından itibaren yürürlüğe girmektedir.

Yeni reform, OTP'yi desteklerden çiftlik sektörüne ve kırsal ekonomiye kaydırmaya odaklanmaktadır.

Reformun gerçekleştirildiği tarihte AB Komisyonu'nun tarımdan sorumlu Komiseri olan Franz Fischler konu ile ilgili olarak şunları söylemekte idi;

"Bu karar yeni bir çağın açılışına işaret etmektedir. Çiftlik politikalarımız kökten değişecektir. Bugün Avrupa, yeni ve etkili bir çiftlik politikasını gündeme getirmektedir. Doğrudan gelir desteğimiz, bundan böyle üretimle bağlantılı olmayacaktır. Yeni politikalarımız, üreticilerimizin gelirlerini stabilize ederken, onları tüketicilerin istediği ürünleri üretmeye yönlendirecektir. Tüketicilerimiz ve vergi ödeyenlerimiz daha şeffaf ve paralarının daha iyi değerlendirildikleri bir yapıya kavuşacaklardır. Bu reform ayrıca dünyaya güçlü bir mesaj yollayacaktır. Yeni politikamız ticaret dostudur. Uluslararası ticareti bozan ve ülkelerin gelişmelerine zarar veren eski sübvansiyon sistemine elveda diyoruz. Reform, Doha Gelişim gündemindeki görüşmelerde Avrupa'nın elini güçlendirmektedir. AB ev ödevini yapmıştır, DTÖ görüşmelerinin başarıyla sonuçlandırılması için şimdi sıra diğerlerindedir. Ancak şunun yanlış değerlendirilmemesi gerekir. Cancun Bakanlar Toplantısı'nda AB, ancak diğer tarafların görüşmelerde değişim için öneriler getirmesi durumunda kendi yükselmiş görüşme kapasitesini kullanacaktır. Tek taraflı si-lahsızlanma söz konusu değildir. Top şimdi ABD gibi hala ticarete zarar veren politikalar sürdüren diğer takımların kampındadır".

Bu noktada, Franz Fischler'in sözlerinin yorumlanmasına olanak tanıyacak şekilde, OTP 2003 reformunun temel özelliklerine bakmakta yarar vardır;

* European Commission Directorate-General for Agriculture, "CAP reform summary", Newsletter, Special Edition, Temmuz 2003

Daha fazla bilgi için : http://europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/index_en.htm

III.3.1. Tek Ödeme Planı (Single payment scheme)

Tek Ödeme Planı, halen üreticilere ödenmekte olan doğrudan gelir desteğinin (direct aid payments) yerini alacaktır. Yeni tek ödeme planı, bundan böyle, üreticinin ürettiği ile bağlantılı olmayacak, başka bir deyişle *decoupled* olacaktır. Ödeme miktarları, 2000 – 2002 yılları olarak saptanan referans yıllarında üreticinin aldığı doğrudan ödeme dikkate alınarak hesap edilecektir.

AB doğrudan ödemelerinden yararlanmak isteyenler, topraklarında iyi tarım uygulamaları yapmak ve çevresel değerlere saygı göstermek durumunda olacaklardır. Bu koşullara uymayan üreticiler, “çarpraz uyum” (cross compliance) çerçevesinde, daha az doğrudan ödeme alabileceklerdir.

Tümüyle üretimden bağımsızlık

Tek ödeme planı 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe girecektir. Üye devletler, 2007'ye kadar uygulamayı geciktirebilecek, ancak en geç 2007 başında, tüm üye devletler tek ödeme planına geçmiş olacaklardır.

Kısmi üretimden bağımsızlık

2005'ten itibaren genel ilke, tümüyle üretimden bağımsızlıktır. Bununla birlikte, tek ödeme planına geçişin tarımsal piyasalarında bozulma ya da üretim kapasitelerinde düşüşlere yol açacağına inanan üye devletler, doğrudan ödemelerin bir kısmının, halen uygulanmakta olan şekilde ödenmesine karar verebilirler. Üye devletler, çok iyi tanımlanmış koşullarda ve kesin limitler içinde, ulusal ya da bölgesel düzeyde, birkaç seçenek uygulayabilirler.

- Tek ödeme planının COP bileşenlerinin (tahıllar ve diğer ekilebilir ürünler için temel alan ödemeleri) % 25'ini koruyabilirler. Ayrıca, bunun alternatifi olarak, halen uygulanmakta olan üretimle bağlantılı hektar başına yardımları yukarıda belirtilen oran düzeyine kadar sürdürmek için, ilave makarnalık buğday yardımlarının % 40'ını koruyabilirler.
- Koyun ve keçi primlerinin % 50'si üretimle bağlantılı ödeme olarak yapılabilir.
- Büyükbaş hayvan sektöründe, üye devletler gebe inek priminin % 100'ünü ve kesim priminin % 40'ını koruma opsiyonuna sahiptirler. Buna alternatif olarak ta, kesim priminin tamamını ya da bunun yerine özel dişi priminin % 75'ini koruyabilirler.
- Süt sektöründe, üretimden bağlantısızlık reformun tümüyle yürürlüğe girdiği 2007 başında uygulanmaya başlanacaktır. Bununla birlikte üye devletler, 2005'ten itibaren üretimden bağlantısızlığı uygulamaya koyabilirler.
- En dıştaki bölgeler ve Ege adalarındaki kurutma yardımları, tohum yardımları ve doğrudan ödemelerin de tek ödeme planına entegre edilmeleri gereklidir.

İlave bağlantılı ödemeler

Üye devletler, tarımsal ürünlerin kalitesini ve pazarlanmasını yükseltmek ya da çevreyi korumak ve geliştirmek için önemli olan tarımsal faaliyetleri desteklemek için, ilave ödemeler yapabilirler. Bu ilave ödemeler, üye ülkelerin tek ödeme planlarına dahil belirli sektörlere tahsis edilmiş fonların % 10'una kadar olanaklıdır ve sözü edilen sektör için belirlenen bu limitler içinde kalmak zorundadır.

Süt ödemeleri

Süt doğrudan yardımları aşama aşama devreye sokulacak ve 2007 yılında tümüyle uygulanacaktır. Genel olarak süt yardımları, üye devletlerce tek ödeme planının bölgeselleştirilmiş uygulamaları içinde üretimle bağlantısız bir şekilde daha evvel uygulamaya konulmazsa, 2006/2007 yılından itibaren tek ödeme planının bir parçası olacaktır.

Tek ödeme planının tüm üye ülkelerde iki yıllık uygulamasının ardından, Komisyon Konsey'e bir rapor sunacak ve gerekmesi halinde, sektörlere özel doğrudan ödeme uygulamalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan yapısal gelişmeler ve pazar bozulmalarına ilişkin uygun öneriler geliştirecektir.

Alan Koruma (Set aside)

Tek ödeme planı içinde, üreticiler, tarihi referans temelinde hesaplanacak alan koruma ödemelerinden yararlanacaklardır. Alan koruma ödemeleri, ancak seçilebilir alanlarını üretim dışı bırakan (sürekli nadas hariç) üreticilere ödenecektir. Bu şekilde korunan alanlar, rotasyona konu olabilirler veya enerji ürünleri üretiminde kullanılabilirler. Organik üretim yapanlar, alan koruma yükümlülüğünden muaftırlar.

Korunan alanlar en az 1 dekar ve genişliklerinin de yine en az 10 metre olması gerekir. Çevresel gereklilikler uyarınca, genişlik, 5 metreye kadar indirilebilir.

III.3.2. Zorunlu çarpraz uyum

Reforme edilmiş OTP'de, çarpraz uyum önlemleri büyük önem taşımaktadır. Geçmişte çarpraz uyum, üye ülkeler için bir gönüllülük uygulaması idi ve yalnızca çevre standartları için söz konusu idi. Çarpraz uyum artık bir zorunluluktur. Doğrudan ödemelerden yararlanan tüm üreticiler, çarpraz uyum önlemlerine uymak zorundadırlar. Çevre, gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve refahı konularında Avrupa standartlarına ilişkin 18 tüzük, bir "öncelik listesi" olarak kabul edilmiş olup; bu standartlara uymayan üreticiler, doğrudan ödemelerinin İndirgenmesi yaptırımına tabi tutulacaklardır. Bunlara ilişkin temel belirlemeler aşağıda verilmektedir;

Gıda Kalitesi önlemleri

Tarımsal ürünlerin kalitesinin, üretim süreçlerinin, pazarlama ve yardımların geliştirilmesi için kurgulanan plana katılan üreticilere sağlanan teşvik edici yardımlar altında, 5 yıla kadar uzanacak bir dönemde ve üretici başına

yılda en çok 1.500 EUR ödenmek üzere, yıllık ödemeler gerçekleştirilecektir. Tüketici bilgilendirme faaliyetlerini taahhüt eden ve kalite planları altında üretim yapan üretici grupları için de, seçilebilir proje masraflarının % 70'ini geçmeyecek şekilde, ilave kamusal destekler sağlanacaktır.

Standartları Karşılama

Üreticilerin, AB mevzuatına girmiş fakat henüz ulusal mevzuata dahil edilmemiş olan çevre, kamu, hayvan ve bitki sağlığı, hayvan refahı ve meslek güvenliği ile ilgili standartlara ulaşmalarını sağlamada, geçici ve aşamalı destekler yardımcı olacaktır. Yardımlar düz oran temelinde ve en çok beş yıllık dönemde olmak üzere aşamalı olarak verilecektir. Yardımların yıllık üst sınırı, işletme başına 10. 000 EUR olarak belirlenmiştir.

Üreticilere verilen destekler, çiftlik danışma hizmetlerinin masraflarını karşılamada, onlara yardımcı olacaktır. Üreticiler, en çok 1500 EUR olmak üzere, bu çeşit hizmetlerin masraflarının % 80'ine kadarını, kamusal destek olarak geri alacaklardır.

Hayvan Refahı

Hayvan refahı önlemleri, ancak yasal standartların ötesindeki taahhütlere uygulanabilir. Yasal standartlar ise, üreticilerin kendi harcamaları ile karşılanmak zorundadır. Yalnızca yeni konulan bu çeşit standartlara ilişkin önlemler, çeşitli yardım uyarlamalarına konu olabilirler. Bununla birlikte, AB, iyi hayvan yetiştiriciliği uygulamalarının ötesine geçen ve çiftlik hayvanlarının refahını geliştiren taahhütlere en az beş yıl süreyle giren üreticileri destekleyecektir. Bu destek yıllık masrafları ve gelir kayıplarını karşılamak üzere, hayvan ünitesi başına yılda 500 EUR'a kadar ödenecektir.

Genç Çiftçilerin Desteklenmesi

Genç üreticilere yapılan yardımlar güçlendirilecektir. Bu önlemler kapsamında, daha yüksek derecede yatırım yardımları yapılacaktır.

Natura 2000 Uygulamalarının Desteklenmesi

Kuşlar ve Habitat Direktifi (Natura 2000)'den kaynaklanan gereklilikler doğrultusunda, özel çevresel kısıtlar gerektiren alanlara yardım edilecektir. Yardım düzeyi, 500 EUR/ha'dan başlayacak ve beş yıl içinde 200 EUR/ha'a indirgenecektir.

Orman Önlemleri

Devlet ormanlarına yapılacak yatırımlar, ekolojik ve sosyal nedenlerle desteklenecektir. Özel kiralanan yerler için de yıllık primler verilebilecektir.

Doğrudan ödeme alanlar, toprakların yanlış kullanımını ve çevre sorunlarının ortaya çıkmasını önlemek için, tarım arazilerinde çevre koşullarına uygun iyi tarım uygulamaları yapmak zorundadırlar. Aksi takdirde, doğrudan ödemelerde bir indirim yaptırımını ile karşı karşıya kalacaklardır.

Çarpaz uyum önlemlerinin kontrolü, *IACS:integrated administration and control system* (Birleştirilmiş Yönetim Kontrol Sistemleri) temelinde

yürütülecektir. Kontrol, alan dikkate alınarak yapılan mevcut mekanizmaya dayandırılacaktır.

Üye ülkeler, çarpraz uyum çerçevesinde, önlemlere uymayan üreticilerden toplanan paraların % 25'ini muhafaza edebilirler. Ayrıca, üye ülkeler, toplam nadas alanlarında önemli bir indirim gitmeyeceklerdir.

III.3.3. Modülasyon ve finansal disiplin

Kırsal kalkınmanın desteklenmesi gereksinimi, geçtiğimiz dönemlerde OTP üzerine yapılan tartışmaların önemli bir elementini oluşturmaktadır. Kararlaştırılan ilave kırsal kalkınma önlemlerinin finansmanı için, "modülasyon" olarak tanımlanan önlemler çerçevesinde, büyük Üreticilere verilen doğrudan ödemeler 2005 yılında % 3, 2006 yılında % 4 ve 2007 yılı ve devamında % 5 azaltılacaktır. 5.000 EUR'a kadar olan ödemelerde ise, herhangi bir indirim söz konusu olmayacaktır.

Her üye ülkenin, modülasyondan topladığı paranın % 20'si kendisine verilecektir.

Geriye kalan miktar ise, tarımsal alan, tarımsal istihdam ve satınalma gücü temelinde hesaplanan kişi başına milli gelir ölçütlerine göre üye ülkeler arasında yeniden dağıtılacaktır;

Bununla birlikte, her üye ülke, kendi modülasyon fonlarının en az % 80'ini alacaktır. Aday ülkelerde, doğrudan ödemeler AB düzeyine ulaşmaya kadar, doğrudan ödemelerde herhangi bir indirgeme yapılmayacaktır.

AB'nin dış çevre bölgeleri ve Ege adaları, modülasyondan muaf olacaktır.

Üye ülkeler, 2006 yılı öncesi için kurgulanan kırsal kalkınma fonlarının gerektirdiği düzeye ulaşmaya kadar, dahili modülasyon uygulamalarına devam edebileceklerdir.

OTP harcamalarının Ekim 2002 Brüksel Avrupa Konseyi Toplantısı'nda AB liderlerinin kararlaştırdığı katı bütçe tavanlarına uyarlılığını sağlamak için, bir "finansal disiplin" mekanizması uygulanacaktır. Bunun anlamı, harcamaların OTP'nin ilgili alanları için konulan tavanları aşacağı tahmin edilmediği halde, doğrudan yardımlarda bir uyarılma yapılacağı, 300 milyon EUR'luk bir güvenlik marjinine indirileceğidir. Konsey, Komisyon'un önerileri doğrultusunda, her yıl konu ile ilgili gerekli ayarlamaları yapacaktır.

III.3.4. Güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikaları

% 5 modülasyon oranı, kırsal kalkınma fonlarına yıllık 1.2 milyar EUR ilave finans olanağı sağlayacaktır. Reform ayrıca gıda kalitesini artırmak, daha yüksek standartlara ulaşmak ve hayvan refahını geliştirmek üzere; 2005 yılından başlamak üzere kırsal kalkınma enstrümanlarında önemli bir genişleme sağlayacaktır. Bu iki değişim, birlikte, AB kırsal kalkınma politikalarına yeni bir güç katacaktır.

Değişimlerin tümü, üreticilerin yeni açılımlara uyabilmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Üye ülkeler ve bölgeler, kendi kırsal kalkınma programlarına bu önlemleri dahil etme kararını vermekte serbesttirler. Yeni önlemler, aşağıdaki listeyi kapsamına alacaktır;

- **Gıda kalitesi önlemleri** : Tarımsal ürünlerin ve üretim süreçlerinin kalitesini artırmak için oluşturulmuş planlara katılan üreticileri teşvik etmek için yapılacak ödemeler, tüketici için de bir güven sağlayacaktır. Ayrıca, tüketicilere konu ile ilgili bilgi vermeye ve kalite planları altında üretilen ürünlerin geliştirilmesine yönelik üretici grupları faaliyetleri, kamu fonları ile desteklenecektir.
- **Standartları karşılama** : Üye ülkeler, üreticilerine, çevre, kamu, hayvan ve bitki sağlığı, hayvan refahı ve meslek güvenliği ile ilgili konularda AB mevzuatında yer alan standartlara ulaşmaları için yardım etmek üzere, geçici ve aşamalı destek verebileceklerdir. Yardımlar, halen ulusal mevzuatlarında belirtilen standartlara uymayan üreticilere verilemeyecektir.
- **Çiftlik Danışma Hizmetleri** : Çiftlik danışma hizmetlerini kullanan üreticilere yardım etmeye yönelik destek verilecektir.
- **Hayvan refahı** : Genel "iyi hayvancılık uygulamaları" çerçevesinde, en az beş yıl çiftlik hayvanlarının refahını yükseltmeye yönelik taahhüt altına giren üreticiler desteklenecektir. Destek, ilave masraflar ve bu çeşit yükümlülüklerden doğan gelir kayıplarını karşılama temelinde, yıllık olarak yapılacaktır.

III.3.5. Temel Destekleme Fiyatları / Doğrudan

Yardım Kararları

Reformun temel destekleme fiyatlarına olan etkisi aşağıda verilmektedir;

- **Tahıllar** : Müdahale fiyatları ve 63 EUR/tonluk doğrudan yardımlar korunmakta, fakat aylık artışlar % 50 indirgenmektedir. Çavdar müdahale sisteminden çıkarılmakta fakat çavdar üretimi önemli olan ülkeler, çavdar üretim alanlarını desteklemek için, kırsal kalkınma önlemleri kapsamında, ilave % 10 modülasyon parası alabileceklerdir.
- **Proteinli Ürünler**: Proteinli ürünler için cari ilave (9.5 EUR/ton) sürdürülecek ve 55.57 EUR/ha ürün özel alan ödemesine dönüştürülecektir. Ödeme, yeni maksimum garanti alanı olan 1.4 milyon hektar sınırı içinde yapılacaktır.
- **Bakliyat**: Cari rejim 2004 – 2005 yıllarında değişmemiş olup, daha sonra tek ödeme sistemine entegre edilecektir.
- **Makarnalık buğday** : Geleneksel üretim alanlarında makarnalık buğdaya verilen ilave destekler, üretimden bağımsız olarak sürdürülecektir. Üye ülkeler bunun % 40'ını üretimle bağlantılandırabilirler. Yardım 2004 yılında 313 EUR/ha, 2005'te 291 EUR/ha,

2006'da 285 EUR/ha olacak ve tek ödeme planına dahil edilecektir. Makarnalık buğdayın yetiştirildiği diğer alanlarda halen 139.5 EUR/ha olarak ödenen özel yardımlar, üç yıl içinde kaldırılacaktır. Bu doğrultuda yardımlar 2004'te 93 EUR/ha, 2005'te 46 EUR/ha olacak ve daha sonra sıfırlanacaktır. 2004/2005 yılından itibaren, açık ölçütlere bağlı olarak, 40 EUR/ton özel prim ödenecektir.

- **Kurutma yardımları:** İlave ödemeler 19 EUR/ha'dan 24 EUR/ha'a çıkarılmıştır.
- **Nişastalık patates :** 110.54 EUR/ton'luk nişastalık patates cari ödemelerinin % 40'ı nişasta endüstrisine tarihi teslimler (historical deliveries) temelinde tek ödeme planına dahil edileceklerdir. Geriye kalanlar nişastalık patates özel ürün ödemeleri olarak korunacaktır. Nişasta üretim geri ödemesi olarak, minimum fiyat uygulamasına devam edilecektir.
- **Kuru yem :** Kuru yem sektöründe destekler üretici ve işleyiciler arasında dağıtılacaktır. Üreticilere yapılan doğrudan yardımlar, endüstriye tarihi teslimler (historical deliveries) temelinde tek ödeme planına dahil edileceklerdir. Cari ulusal garanti miktarları hesaba katılarak bir ulusal tavan uygulanacaktır. 2004/05 yılında işleme yardımları 33 EUR/ton'da fixlenecektir.
- **Enerji Ürünlerine Destek :** Enerji ürünleri üreticilerine 45 EUR/ha yardım ödenecek ve tüm AB içinde 1.500.000 hektar maksimum garanti edilecek alanda uygulanacaktır. Üretici ve işleme endüstrisi arasında yapılan bir sözleşmeye konu enerji ürünü üreten üreticiler yardım almaya hak kazanacaklardır. İşlemenin çiftlikte yapıldığı durumlarda ise, sözleşme aranmayacaktır.
- **Çeltik :** Müdahale fiyatı, 150 EUR/ton olacak şekilde % 50 indirgenecektir. Müdahale, yılda 75.000 ton ile sınırlandırılacaktır. Üretici gelirlerini stabilize etmek için, doğrudan yardımlar 52 EUR/ton'dan 177 EUR/ton'a çıkartılacaktır. Bunun 102 EUR/ton'u tek ödeme planının bir parçası olacaktır ve cari maksimum garanti alanı tarafından sınırlanan tarihi haklar temelinde ödenecektir.
- **Sert Kabuklular :** Halen uygulanan sistem; badem, fındık, ceviz ve fıstık için ayrı ayrı belirlenmiş olan 800 bin hektarlık ulusal garanti alanında 120.75 EUR/ha yıllık düz oranlı ödeme ile değiştirilecektir. Üye ülkeler, garanti miktarlarında çeşitli esnekliklere sahiptirler.
- **Süt:** Konsey, süt sektöründe asimetric fiyat indirgemesine karar vermiştir. Ajanda 2000'de öngörülen % 10 fiyat indirgemesinden sonra, müdahale fiyatında % 25'lik bir yeni indirgeme (2004'te % 7, 2005-2006 ve 2007'de % 4) yapılacaktır. Kaymağı alınmış süt tozunda fiyat indirgemesi, Ajanda 2000'de kararlaştırıldığı gibi, % 15 olacaktır (2004'ten 2006'ya üç aşamada). Tereyağı müdahale alımları 2004'te 70 bin tonla sınırlandırılmış olup, yıllık 10 ar bin

tonluk düşmelerle, 2007'de 30 bin ton olacaktır. Bu limit altında, alımlar, yalnızca ihale yolu ile yapılacaktır. Süt hedef fiyatı kaldırılacaktır. Tazminat, tek ödeme planının bir parçası olarak, aşağıdaki gibi ödenecektir; 2004 yılında 11.81 EUR/ton, 2005'te 23.65 EUR/ton ve 2006 ve sonrasında 35.5 EUR/ton. Süt üreticilerine stabil bir perspektif sunmak için, Konsey, 2014/2015 yılına kadar reforme edilmiş süt kota sistemini sürdürmeye karar vermiştir. Ajanda 2000'de karar verilen genel kota artırımları, 2006 ve sonrasında yapılacaktır.

OTP, ayrıca, üreticinin standartları karşılayabilmesi ve çarpaz uyumdan olumsuz etkilenmemesi için bir çiftlik danışma hizmetleri sistemi getirmiştir.

Sistemin amacı, OTP desteklerinden yararlanan çiftliklere yönelik bir denetim sistemi kurmaktır. Denetim materyal akışının stok ve muhasebesini de kapsamına alacaktır. Çiftlikte uygulanan çiftlik yönetim süreçleri, özellikle çevre, gıda güvenliği ve hayvan refahı ile ilgili olmak üzere kayıt altına alınacaktır (bölgesel düzeydeki uygulamalar için bazı esneklikler söz konusudur). Sistem ayrıca çiftçilerin, üretim süreçlerinde iyi tarım uygulamalarına ve standartlara nasıl erişecekleri yolunda bir hizmet te sağlayacaktır. Çiftlik Danışma Hizmetleri, 2006 yılına kadar üye ülkeler için opsiyonel olup, 2007'den itibaren sisteme girmek zorundadırlar. Üreticilerin katılımı, başlangıçta gönüllülük esasına dayanır. 2010'da, Komisyon raporuna dayanarak Konsey, belirli üretici grupları için sistemi zorunlu tutacaktır.

IV. Belgelerin İzinde Politika Uyumunun Analizi

AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde bir İlerleme Raporu yayımlamıştır. Sözü edilen belge, 17 Aralık öncesi yayımlanan son İlerleme Raporu olması açısından önemlidir.

17 Aralık 2004 tarihli Konsey kararı, İlerleme Raporu'nun çizdiği çerçeveyi yansıtan bir belge olarak değerlendirilmelidir.

Aşağıda, önce her iki belgenin tanımla ilgili hükümleri değerlendirilecek, ardından politika uyumunun taraflar açısından doğuracağı olası sonuçlar analiz edilmeye çalışılacaktır.

IV.1. İlerleme Raporu'nun Tarım Sektörü ve Kırsal Alana Yönelik Değerlendirmelerinin Analizi

6 Ekim 2004 tarihinde yayımlanan İlerleme Raporu'nda, Türkiye'de uygulanan IMF ve Dünya Bankası destekli "tarım reformlarının" henüz sonuçlandırılmadığı belirtilerek, eleştiri getiriliyor.

Rapor'un, "Türkiye'nin üyeliğinin etkileri" bölümünde, ilerideki bir tarihte gerçekleştirilebilecek üyeliğin etkilerinin şimdiden kestirilmesinin zor olduğu belirtildikten sonra, bununla birlikte, meyve - sebze, fındık, bakliyat

ve koyun eti gibi rekabet şansı olan ürünler dışında, Türkiye'nin işinin zor olduğu ve rekabetçi bir yapı için daha fazla liberalizasyon gerektiği söyleniyor. Olası bir üyelikte, tercihli ticaret avantajları sona erecek olan Türkiye'nin tarımsal dışsattımının azalacağı, buna karşılık kısıtlamaların kalkması nedeniyle AB'nin dışsattımının artacağı belirtiliyor. Bu noktada, Rapor, çok ilginç bir öneri geliştiriyor : üyelik anındaki şoktan korunmak için, üye olmadan, geçiş sürecindeyken, AB'ye yönelik ticari kısıtlamalarınızı tümüyle kaldırın !..

Bu, tam anlamıyla bir kara mizahtır: Sıcak suya düşen kurbağa zıplayarak kendini kurtarmaya çalışır, ancak kurbağayı suya koyup yavaş yavaş ısıtırsanız, kurbağa alışır...

Bu noktada, Türkiye'ye "daha fazla liberalizasyon" öneren AB'nin, kendisinin ne uyguladığına bir bakalım.

Tablo 5 : AB ve Türkiye'de Desteklemeler

AVRUPA BİRLİĞİ	TÜRKİYE
Hububat	Hububat
Çeltik	Çeltik
Şeker	Şeker
Zeytinyağı	Zeytinyağı
Sığır eti	-
Domuz eti	-
Koyun ve keçi eti	-
Kümes hayvanları	-
Yumurta	-
Şarap	-
Süt ve süt ürünleri	-
Tütün	Tütün
Su ürünleri	-
Taze meyve – sebze	-
İşlenmiş tahıl ürünleri	DIR kapsamında, kısmi
İşlenmiş meyve – sebze	-
Keten – kenevir	-
Şerbetçi otu	-
Kurutulmuş hayvan yemi	-
Tohumluklar	-
Yağlı tohumlar	Yağlı tohumlar
İpek böceği	-
-	Çay

Yandaki tablo, halen Avrupa Birliği ve Türkiye'de, destekleme kapsamında bulunan tarımsal ürün gruplarını listelemektedir.

AB Ortak Tarım Politikası çerçevesinde, 23 ortak piyasa düzeni kapsamında bulunan ürünlere yönelik destekleme politikaları sürdürülüyor.

Tablodan da görüldüğü üzere, başta hayvansal ürünler, hayvan yemleri, su ürünleri, sebze – meyve, şarap ve bazı ekilebilir ürünler, Avrupa Birliği'nde destekleme kapsamında bulunurken, bu gruplara yönelik Türkiye'de bir tarımsal destekleme şemsiyesi söz konusu değildir. Buna karşılık, Türkiye'de desteklenen çay, AB'de yetişmediği için, OPD sistemi içerisinde yer almamaktadır.

Avrupa Birliği, yılda 43 milyar euro'yu tarımına aktarıyor. OTP Türkiye'de uygulansa 11.3 milyar euro'ya gereksinim var. Türkiye ancak 3 katrilyon TL kaynak aktarabiliyor. Bütün bu gerçeklere karşın, İlerleme Rapor'u daha fazla liberalizasyon öneriyor...

Rapor'a göre, 2000'den bu yana sürdürülen "tarım reformu" çalışmalarına karşın liberalizasyonun tam olarak sağlanamadığı; müdahale alımları, girdi yardımları ve üretimle bağlantılı yardımlar gibi bütçeden finanse edilen destekler "halen" sürdürülüyor, birçok tarımsal üründe gümrük tarifesi AB düzeyinin üstünde, bazı ürünlerde yasaklar var. AB düzeyinin altında olmakla birlikte, dışsatım sübvansiyonları söz konusu, tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi tamamlanamadı!..

Rapor bu bölümünde açık çarpıtmalar yapıyor. Türkiye'de artık girdi yardımı kalmadı; müdahale alımları yok denecek düzeye indirildi. Gümrük tarifelerimiz, Dünya Ticaret Örgütü taahhütleri ile uyumlu, dolayısıyla üyelik öncesi AB ile aynı düzeyde gümrük vergisi uygulama zorunluluğumuz yok. Üretimle bağlantılı yardımlar, beş ürüne uygulanan çok düşük miktarda primler bir tarafa bırakılırsa, söz konusu bile değil. Dünyada uygulanan dışsatım sübvansiyonlarının neredeyse tamamı AB ve ABD tarafından kullanılıyor. Bu gerçek ortada iken, parasal anlamı olmayan Türkiye uygulamalarından söz edilebiliyor. Hepsinden önemlisi, yokluğu hala doldurulamayan EBK, SEK, YEMSAN veri iken, kar eden ve piyasayı düzenleyen TEKEL, Şeker Fabrikaları, Gübre Fabrikaları, Çay kur'a göz dikilmekten vazgeçilmiyor...

Yukarıda da belirtildiği gibi, AB Ortak Tarım Politikası altında, halen uygulanan doğrudan ödemeler, tek ödeme planı (TÖP) na (*single payment scheme*) dönüştürülüyor. Üretimle bağı kesilmiş (*de coupled*) ödemeler için, üretim ve pazar sıkıntısı olasılığına karşın, 2007'ye kadar ülkelere geçiş süresi tanınıyor.

AB, doğrudan ödemeler sistemine 1992 yılında başlamıştı. Üretimle bağlantısız doğrudan ödeme sistemine, ancak 2007'de geçebiliyor. Kuşkusuz bu durum, AB'nin, % 5'in altında da olsa kendi üreticisi ve üretim yapısını korumak konusundaki duyarlılığını gösteriyor.

Buna karşılık Türkiye, tümüyle üretimden bağımsız Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamasına, bir yıllık pilot uygulamanın arkasından geçiverdi!. Yıkıcı sonuçlar ortada iken, süreci, "Türkiye'nin hızı – başarısı" olarak niteleyen iktisat profesörlerinin varlığı, entelektüel emperyalizmin Türkiye'deki işgal serüvenini olanca çıplaklığı ile ortaya koyması açısından çok çarpıcı ...

IV.2.17 Aralık 2004 tarihli Konsey Karar'ının Tarım Sektörüne İlişkin Değerlendirmeleri

17 Aralık 2004 tarihli Konsey Kararı Türkiye kamuoyunda yoğun tartışmalara neden olmakla birlikte, Karar'ın kamuoyuna pek te yansımayan çok önemli hükümleri bulunmaktadır.

Genel olarak, Konsey Kararı'nın, 17 – 23 üncü maddeleri Türkiye'ye ilişkin değerlendirmeler içermekte olup,⁴ stratejik belirlemeler ve tarım sektörüne ilişkin hükümler, 23 üncü madde kapsamında yer almaktadır.

Karar'ın 22 inci maddesi uyarınca, 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla müzakereler açılacaktır. Ancak 23 üncü madde, müzakere sürecinin, kendisinden öncekilerden çok farklı olacağını açıkça göstermektedir. Bu yaklaşımın meşruiyet temelini, Karar, "*beşinci genişleme sürecinin deneyimleri ve gelişmekte olan müktesebat*" olarak tanımlamaktadır.

Buna göre;

- Müzakereler bir dizi fasıla bölünecektir. Konsey, her bir fasılın açılması ve kapatılması için gerekli performans kriterlerini belirleyecektir.
- Kişilerin serbest dolaşımı, yapısal politikalar ve tarım alanında uzun geçiş süreleri, derogasyonlar ve özgün düzenlemeler ile daimi koruma tedbirleri getirilecektir.
- Bu konularda her bir üye devlet azami rol oynayacaktır.
- Müzakereler, ancak 2014'ten sonraki dönemi kapsayacak Mali Çerçeve'nin oluşturulmasından sonra tamamlanabilecektir.
- Müzakereler, ortak hedefi katılım olmakla birlikte, sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreç olacaktır.
- Aday ülke üyelik yükümlülüklerinin tümünü yüklenebilecek konumda değilse, ilgili aday ülkenin Avrupa yapılarına tam olarak mümkün olan en güçlü bağla demirlenmesi sağlanacaktır.
- Birliğin temelini oluşturan ilkelerin bir aday ülkede ciddi ve devamlı bir biçimde ihlal edilmesi halinde, üye devletlerin üçte biri ya da Komisyon tarafından müzakerelerin askıya alınması tavsiye edilebilir, Konsey nitelikli çoğunlukla buna karar verir.

⁴ Karar'ın 17 inci maddesinde Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı belirtildikten sonra, 18 inci maddede siyasi reformlara ilişkin uygulamanın Birlik tarafından yakından izleneceği anımsatılıyor. 19 uncu maddede Türkiye'nin Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına yönelik Protokolü imzalama kararının memnuniyetle karşılandığı ifade edildikten sonra, 20 inci maddede Türkiye'nin komşularıyla henüz çözülmemiş sınır anlaşmazlıklarını çözmek için gayretlere devam etmesi, bu amaçla gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı'na gidileceğinin teyit edildiği belirtildi. 21 ve 22 inci maddelerde, altı yasanın daha kabul edilmesinden sonra, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verildiğinin altı çizilmekte ve 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereleri açmak üzere Konsey'e çağrı yapılmaktadır.

Konseyl Kararı dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde, Türkiye için özel statülü bir üyelik ilişkisinin hazırlanmakta olduğu, buna karşın tarım sektörü ve serbest dolaşımın, sürecin dışında tutulacağı açıkça görülmektedir.

17 Aralık bir gerçekliktir. Türkiye, 17 Aralık kararlarını görmezden gelerek, hiç olmamış gibi davranarak tarım politikalarını organize edemez.

Fotoğrafın doğru çekilmesi; Türkiye tarımını yapısal olarak dönüştüren ve geliştiren, ülke yaranna politikaların kurgulanabilmesi için ön koşuldur...

IV.3. Bugünkü ve Gelecekteki OTP, Türkiye Tarımı İçin Uygun Bir Politika Seti Sağlamakta mıdır ?

Türkiye tarımının OTP müktesebatına uyum çalışmalarında, sürecin çok dikkatle analiz edilmesi, büyük önem taşımaktadır. AB'nin bugün izlediği tarımsal politikalar, Türkiye tarımı için en uygun politikalar mıdır ? Bu sorunun yanıtı, iki tarafın yürüttüğü tarım politikalarının amaçlarının örtüşüp örtüşmemesi ile yakından ilintilidir.

AB, 40 yılı aşkın bir süredir tarımını, bugünün değerleriyle yılda 50 milyar ecu – euro'ya yakın bir finansman büyüklüğü kullanarak desteklemiştir. Bu kaynak ile AB'nin tüm tarımsal ve kırsal altyapı sorunları çözülmüş, dünyanın en büyük tarımsal üretim potansiyeline ulaşılmıştır. Şimdi, içsel ve dışsal gerekler nedeniyle, aşkın üretim kapasitesini geri çekmek zorunluluğu vardır. Nitekim, 92 tonun üzerinde üretim yapan büyük üreticiler, *set-aside* önlemleri çerçevesinde arazilerinin % 10'unu boş bırakmak zorundadırlar. Çevre ve kırsal kalkınma odaklı politikalar da, bu genel amaca hizmet eden araçlar niteliğindedir.

Buna karşılık ülkemiz tarım sektörü, tarımsal ve kırsal altyapı sorunları ile boğuşmaktadır. Bırakın diğer göstergeleri, tarımın birincil koşulu olan sulamalarda dahi, teknik ve ekonomik ölçütlere göre sulayabileceğimiz alanların ancak yarısını sulayabiliyoruz. Bu yatırım hızı ile gidilirse, en az 60 yıla daha gereksinim var. Yeri gelmişken belirtilmesi gerekir ki, tüm tarımcıların geliştirilmesine yönelik istemlerinin tersine Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılması, bu alandaki kamu hizmetlerini daha da azaltacak bir gelişmedir.

Tarımsal altyapıyı geliştirmek yanında, Türkiye, tarımsal üretim miktarını ve kalitesini artırmak için de bir seferberlik içine girmek zorunda.

Amaçları bu denli çelişen iki tarafın, aynı politikayı uygulayarak olumlu sonuçlar almasının güçlüğü açıktır.

Sonuç Yerine

Türkiye tarımının son çeyrek yüzyıllık dilimde yaşamakta olduğu gerileme, 2000'li yıllarda çöküşe dönüşmüştür. Başlangıçta, "casino kapitalizminden" tüm üreten sektörler gibi payına düşeni alan tarım sektörü, daha sonra DTÖ'nün genel belirleyiciliği içinde IMF ve Dünya Bankası'nın özel ilgi alanına girmiş; ülke tarım ürünlerinde de dışa bağımlı bir konuma geri-lerken, mutlak yoksulluk oranı % 26'lar düzeyine yükselmiştir.

Bu süreçte, yıllık cirosu 100 milyar ABD Doları'nın üzerinde olan Türkiye gıda sektöründe, özelleştirmeler sonrası hızlı bir yabancılaşma yaşanmış, emeğin bağımlılaştırılması derinleşmiş ve kamu yönetimi - mevzuat "uyarlamaları" ile "zemin", çokuluslu şirketler için uygun bir yapıya dönüştürülmüştür.

Geride, gümrük vergileri ile korunan iç pazarın tümüyle dışarıya açılması ve tarımdaki kapitalistleşmenin derinleştirilmesi ana başlıkları ile sayılabilecek "çalışma alanları" kalmıştır.

DTÖ, korunan pazarlara girişi, hukuk düzeni içinde meşrulaştırmak üzeredir. Yıllardır sürdürülen "hegomonik iktisat söylemleri", Türkiye'nin zararına olduğu çok açık olan bu yapıyı kutsamak üzere "beyin temizliğini" gerçekleştirmiştir.

Tarımdaki kapitalistleşme ise, teknik bir söylem görünümündeki "AB müktesebatına uyum" üzerinden yürütülmektedir. Bu bağlamda, tarımdaki % 33 düzeyindeki istihdamın en az % 10'lara çekilmesi, tarımda şirketleşmenin tahrik edilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının kuralsız bir çerçeveye oturtulması, doğal kaynakların üretim unsuru düzeyinde değerlendirilerek "piyasalaştırılması" ve özel mülkiyete konu edilmesi alanlarında, radikal adımlar atılmaktadır.

AB'nin, 17 Aralık 2004 tarihli Konsey Kararı ile "üyelik, olmazsa özel statü" imasını yaptıktan sonra, bu çerçevede dahi tarım, serbest dolaşım ve yapısal fonlara yönelik kalıcı derogasyonlar getireceğine yönelik belirlemeleri, Türkiye'de gerekli etkiyi yapmışa benzemiyor.

Tüm bu süreci iyi analiz eden, dünya tarımsal üretim ve ticaret yapılarının önümüzdeki on yıllık süreçte artık görünür nitelik kazanmış evrilmesini öngörerek; üretim maliyetlerini azaltıp verimliliğini yükselten, rekabetçi bir tarımsal yapı kurgulaması, Türkiye'nin önündeki zorunlu bir politika hedefi olmalıdır.

Bu hedefe ulaşılmasının ön koşullarından birisi, AB'nin İlerleme Raporu'nda belirtilen bütçe büyüklüğü olan 11.3 milyar Euro'ya yakın finansman tutarlarının, devlet bütçesinden tarıma özgülenmesidir.

Türkiye, bugüne dek başaramadığı tarımsal kamu yatırımlarını, on yıl içinde tamamlamak durumundadır. Bu bağlamda, yılda 500 bin hektar düzeyinde bir tarımsal alanı sulamaya açılmalı, tarla içi geliştirme hizmetleri sağlam bir altyapı temeline oturtulmalı ve benzer yatırımlarla, fiziksel altya-

pı eksiklikleri / sorunları tarımın gelişiminin önündeki temel engel konumundan çıkarılmalıdır. Türkiye, tarımsal girdi üretim ve dağıtımında dışa bağımlılıktan kurtarılmalıdır. Bitkisel ve hayvansal üretimde miktar ve kalite artışları gerçekleştirmeli, pazarlama altyapısı bilimsel ve çağdaş temellere oturtularak üretici – tüketici lehine / aracıları dışlayan bir yapı kurulmalı, gerçek anlamda üretici örgütlülüğü desteklenmelidir.

Bütün bunların, doğru tarım politikası – uygun finansman yönetimi – rasyonel tarımsal kamu yönetimi birlikteliği ile yaşama geçirilebileceği açıktır.

Şurası bilinmekidir ki, tarımda “idare-i maslahat” dönemi bitmiştir. Sektör, 2020 yılında ya rekabet edebilecek bir nitelik kazanacak, ya da tasfiyeye uğrayacaktır.

KAYNAKÇA

- Avrupa Komisyonu, 2004 Yılı İlerleme Raporu
Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Tarımında Sürdürülebilir Kısa Orta Uzun Dönem Stratejileri, Ankara, 1999
DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Köy Genel Bilgileri, Yayın no: 2898, Temmuz 2004, Ankara
Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2003, Yayın No.2895
Devlet İstatistik Enstitüsü, “Ulusal Gelir Haber Bültenleri”, çeşitli yıllar
European Commission Directorate-General for Agriculture, “CAP reform summary”, Newsletter, Special Edition, Temmuz 2003
GÜNAYDIN, Gökhan, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye Tarımı, TODAİE Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998
GÜNAYDIN, Gökhan, Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI Tarım Politikaları Yayın Dizisi No:3, Ankara, 2002
GÜNAYDIN, Gökhan, Özgür Üniversite Forumu, “Küreselleşen Piyasa, Yoksullaşan Köylü”,
Kapitalizm – Emperyalizm - Türkiye, Sayı:22, Ankara, Nisan - Haziran 2003, s. 128
154
GÜNAYDIN, Gökhan, KİGEM, “Küreselleşen Piyasa, Yoksullaşan Köylü”, Liberal Reformlar ve Devlet, Sayı:22, Ankara, Nisan 2003, s. 43 – 121
GÜNAYDIN, Gökhan, “Türkiye Ekonomisinin Tarımsal Yapısı ve Gelişimi”, Türkiye Ekonomisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1579, Eskişehir, Ekim 2004, s. 101
GÜLER, Birgül Ayman, “Kamu Yönetimi ve Dünya Bankası”, Amme İdaresi Dergisi, C:28, S:3, Ankara, 1995, s.28
<http://www.die.gov.tr>
[http : // europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/index_en.htm](http://europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/index_en.htm)
KAZGAN, Gülten, Tarım ve Gelişme, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, Aralık 2003, İstanbul
OECD, Economic Surveys: Turkey, Ekim 2002
OYAN, Oğuz - ÖZKAYA, Tayfun ve ark., Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları Dünü – Bugünü – Geleceği, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara, 2001
TEOMAN, Özgür, “Türkiye Tarımında Kapitalist Dönüşüm Tartışmalarına Bir Katkı”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Cilt: 3, Sayı: 3, Kış 2001, s.41 – 60
The World Bank, A Review of the Impact of the Reform of Agricultural Sector Subsidizatin, Washington D.C., March 9, 2004.

- TMMOB Ziraat Mühendisleri ODASI, AB Genişleme Sürecinde Türkiye, Tarımsal ve Kırsal Politikalar, Ankara, Ocak 2003
- YENAL, N.Zafer, "Türkiye'de Tarım ve Gıda Üretiminin Yeniden Yapılanması ve Uluslararasılaşması", Toplum ve Bilim, Bahar '88, Ankara, 2001, s. 32 - 54
- YENTÜRK, Nurhan, "Ulusal Gelirin Yapısı ve Gelişimi", Türkiye Ekonomisi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1579, Eskişehir, Ekim 2004